

SALLA-MAARIA PÄTSI
farmaseutti
Tampereen yliopisto

TOMI LINTONEN
dosentti, tutkimusjohtaja
Alkoholitutkimussäätiö

KAROLIINA KARJALAINEN
dosentti, erikoistutkija
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Lääkkeiden väärinkäyttö suomalaisessa aikuisväestössä

LÄHTÖKOHDAT Kansainvälisissä tutkimuksissa on tunnistettu lääkkeiden väärinkäyttäjryhmiä, käyttötarkoituksia ja hankintatapoja. Selvitimme tilannetta Suomessa.

MENETELMÄT Analysoimme Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Päihdetutkimus 2014 -väestötutkimuksen aineistoa. Vastajat olivat 15–69-vuotiaita suomalaisia (n = 3 485).

TULOKSET Rauhoittavia ja unilääkkeitä väärinkäytettiin hieman yleisemmin kuin vahvoja kipulääkkeitä. Yleisimpiä käyttötarkoituksia olivat päihtyminen, kokeileminen ja kivun tai muun vaivan omaoiminen hoito. Lääkkeet hankittiin tyypillisimmin sosiaalisten verkostojen kautta tai apteekista henkilökohtaisella reseptillä. Väärinkäyttö oli yleisempää nuorilla, vähän koulutetuilla sekä huumeita käyttäneillä.

PÄÄTELMÄT Tulokset auttavat tunnistamaan lääkkeiden väärinkäytölle alttiita väestöryhmiä ja väärinkäyttötapoja sekä kohdistamaan ehkäiseviä toimenpiteitä tarkemmin.

Lääkkeiden väärinkäyttö on kansanterveydellinen haaste sekä globaalisti (1,2) että Suomessa (3,4). Noin 5 % suomalaisista on joskus käyttänyt lääkkeitä väärin, ja ilmiö on hieman yleistynyt 30 viime vuoden aikana, erityisesti 25–34-vuotiailla (5).

sessä aikuisväestössä väärinkäytetään sekä miten niitä hankitaan. Lisäksi haluttiin tutkia sosiodemografisten tekijöiden sekä alkoholin ja huumeiden käytön yhteyttä lääkkeiden väärinkäyttöön.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksessa käytettiin THL:n Päihdetutkimus 2014 -väestötutkimuksen aineistoa, joka poimittiin systemaattisella satunnaisotannalla 15–69-vuotiaasta suomalaisväestöstä. Otoskoko oli 7 000 henkilöä, joista kyselyyn vastasi 3 485 (vastausprosentti 50). Aineisto on kuvattu tarkemmin toisaalla (5).

Kyselylomakkeessa väärinkäyttö määriteltiin tarkoittamaan ainoastaan reseptillä saatavia lääkkeitä, muun muassa rauhoittavia lääkkeitä tai unilääkkeitä ja vahvoja kipulääkkeitä (Liite 1, www.laakarilehti.fi > Sisällysluettelot > SLL 4/2020). Lääkkeiden käytöllä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen viitattiin käyttöön ilman lääkärin määräämistä, suurempina annoksina tai eri tarkoituksiin kuin on määrätty. Termejä ”lääkkeiden väärinkäyttö” ja ”lääkkeiden ei-lääkinnällinen käyttö” käytetään synonyymeinä.

Väärinkäytöstä kysyttiin ”Oletko joskus / viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana / viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana kokeillut tai käyttänyt lääkkeitä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen?” Väärinkäyttöä kuvaavaksi muuttujaksi

Arjen kestäminen oli lääkkeiden väärinkäytön yleinen syy varsinkin naisilla.

”Lääkkeiden väärinkäyttö” ja ”lääkkeiden ei-lääkinnällinen käyttö” viittaavat useimmiten niiden käyttöön ilman lääkärin määräämistä tai oman reseptilääkkeen käyttöön lääkärin ohjeen vastaisesti (6,7). Tavallisimpia väärinkäytettyjä lääkkeitä ovat esimerkiksi bentsodiatsepiinit, opioidit (8,9), ADHD:n hoitoon käytetyt amfetamiinijohdannaiset, pregabaliini, bupropioni (8) ja anestesia-aineet (9).

Useat sosiodemografiset tekijät, kuten heikompi sosioekonominen asema (10–14) ja naimattomuus (15,16), ennustavat lääkkeiden väärinkäyttöä. Tulokset sukupuolen (7,17–21), iän (18,20–22) ja asuinpaikan (7,23–25) yhteydestä vaihtelevat. Lääkkeiden väärinkäyttö on yhteydessä myös muiden päihteiden käyttöön (13,18,26).

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä lääkkeitä ja mihin tarkoitukseen suomalais-

KIRJALLISUUTTA

- 1 Euroopan huumausainoiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus. Euroopan huumeraportti 2017: Suuntauksia ja muutoksia. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisu- ja tiedustelu; 2017.

- 2 United Nations Office on Drugs and Crime. World Drug Report 2018. Executive summary. Conclusions and policy implications. United Nations publication, Sales No. E.18.XI.9.; 2018.

LIITEAINEISTO
pdf-versiossa
www.laakarilehti.fi

Sisällysluettelot
SLL 4/2020

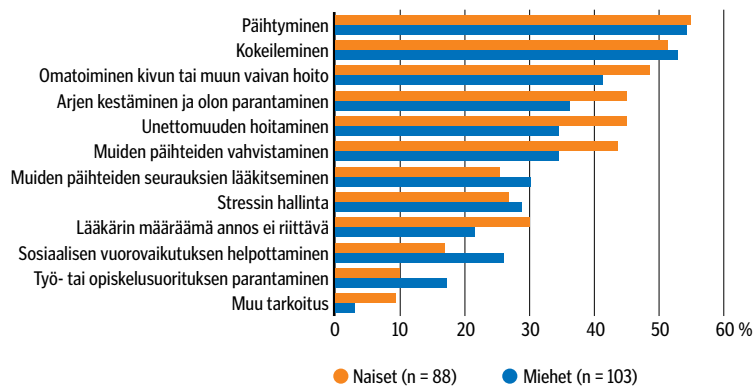

KUVIO 1.

Lääkkeiden käyttötarkoitukset

Lääkkeitä väärinkäyttäneillä (n = 191).

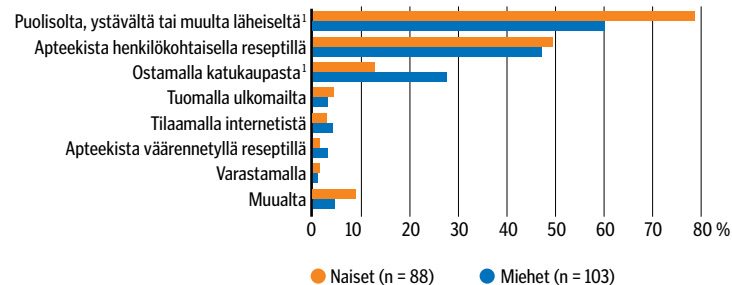
Sukupuolten välillä havaitut erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.
Vastaaja on voinut valita useita vaihtoehtoja, joten prosentit eivät summaudu sataan.

KUVIO 2.

Hankintatapa

Väärinkäytettyjen lääkkeiden hankintatapa niitä väärinkäyttäneillä (n = 191).

¹ Sukupuolten välillä tilastollisesti merkitsevä ero, $p < 0,05$.
Vastaaja on voinut valita usean vaihtoehdon, joten prosentit eivät summaudu sataan.

- Helin-Soilevaara H, Muhonen T. Varaudu lääkkeiden väärinkäyttöön. Suomen eläinlääkärilehti 2014;120:520–2.
- Lintonen T, Karjalainen K. Lääkkeiden päihdekäyttö on iso osa huumeongelmaa. Haaste 2015;1.

valittiin analyysien mahdollistamiseksi lääkkeiden väärinkäyttö joskus elämän aikana, ja lääkkeitä väärinkäyttäneiksi luokiteltiin vastaajat, jotka olivat joskus käyttäneet lääkkeitä väärin. Vertailuryhmän muodostivat vastaajat, jotka eivät olleet koskaan käyttäneet lääkkeitä väärin.

Väärinkäyttöä kuvattiin lääkkeiden sekä niiden käyttötarkoituksen ja hankintatavan avulla. Sosiodemografista taustaa kuvasivat sukupuoli, ikä, asuinpaikka, siviilisääty, koulutus ja toimi. Päihteiden käyttöä kuvattiin elinaikaisen huumeiden

meiden käytön ja alkoholin riskikäytön avulla (AUDIT-C, riskikäytön raja naisilla vähintään 5 ja miehillä vähintään 6 pistettä). Aineisto ja menetelmät on kuvattu tarkemmin liitteessä 2.

Tulokset

Viisi prosenttia vastaajista (n = 191) oli käyttänyt lääkkeitä joskus ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen. Naisista 4 % ja miehistä 6 % raportoi väärinkäyttäneensä lääkkeitä ($p = 0,007$). Viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana lääkkeitä väärinkäyttäneitä oli 2 % (n = 58). Alle 1 % vastaajista (n = 20) raportoi väärinkäytöstä viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana.

Kaikilla vastaajilla (n = 3 485) yleisimmät raportoidut väärinkäytetyt lääkkeet olivat rauhoittavat lääkkeet ja unilääkkeet (3 %) sekä vahvat kipulääkkeet (3 %). Pregabaliinin väärinkäytöstä raportoi 1 % ja muiden lääkkeiden väärinkäytöstä 1 % kaikista vastaajista.

Lääkkeitä väärinkäyttäneet

Lääkkeitä väärinkäyttäneistä (n = 191) 63 % oli väärinkäyttänyt rauhoittavia lääkkeitä ja unilääkkeitä, miehet (69 %) yleisemmin kuin naiset (53 %) ($p = 0,029$). Yli puolet (57 %) oli käyttänyt vahvoja kipulääkkeitä, miehistä 57 % ja naisista 56 % ($p = 0,902$). Pregabaliinia oli väärinkäyttänyt 19 %, miehet (25 %) yleisemmin kuin naiset (11 %) ($p = 0,030$). Neljäsosa (26 %) kertoi väärinkäyttäneensä muita kuin rauhoittavia lääkkeitä, unilääkkeitä, vahvoja kipulääkkeitä tai pregabaliinia.

Tavallisimmat raportoidut väärinkäyttötarkoitukset olivat päihtyminen (54 %), kokeilunhalu (52 %) sekä omatoiminen kivun tai muun vaivan hoito (44 %) (kuvio 1).

Kaksi kolmasosaa (68 %) raportoi hankineensa lääkkeitä puolison, ystävän tai muun läheisen kautta. Tämä oli yleisempää naisilla kuin miehillä (kuvio 2). Tavallista oli myös lääkkeiden hankkiminen väärinkäyttöön omalla reseptillä (48 %). Viidesosa lääkkeitä väärinkäyttäneistä (21 %) oli ostanut niitä katukaupasta, miehet yleisemmin kuin naiset. Muut hankintatavat olivat harvinaisia.

Vakioimattomassa regressiomallissa lääkkeiden väärinkäyttö oli yhteydessä kaikkiin sosiodemografisiin tekijöihin, alkoholin riskikulutukseen ja huumeiden käyttöön (taulukko 1, malli 1). Sosiodemografisilla tekijöillä vakioimattomassa mallissa (taulukko 1, malli 2) sukupuoli,

Yhteydet sosiodemografisiin tekijöihin ja pähteiden käyttöön

Lääkkeiden väärinkäyttäjillä suomalaisessa aikuisväestössä.

	Väärinkäyttäneet (n = 191)	Vertailuryhmä (n = 3 278)	Malli 1 ^a		Malli 2 ^b		Malli 3 ^c	
	%	%	OR	95 %:n LV	OR	95 %:n LV	OR	95 %:n LV
SUKUPUOLI								
Mies	59,7	49,5	1,52	1,12–2,05	1,41	1,03–1,95	1,02	0,72–1,45
Nainen (vertailuryhmä)	40,3	50,5	1,00		1,00		1,00	
IKÄ, v								
15–24	26,5	16,3	6,57	3,59–12,02	14,94	5,64–39,58	8,17	2,92–22,84
25–34	36,2	16,7	8,74	4,86–15,70	22,40	9,41–53,32	9,76	3,85–24,75
35–44	20,0	16,6	4,81	2,57–8,99	12,56	5,26–29,99	7,42	2,92–18,83
45–54	9,7	20,2	1,98	0,98–4,00	4,70	1,93–11,49	3,32	1,28–8,60
55–69 (vertailuryhmä)	7,6	30,2	1,00		1,00		1,00	
ASUINPAIKKA								
Pääkaupunkiseutu tai yli 100 000 asukkaan kaupunki	51,6	38,3	2,32	1,49–3,63	2,01	1,26–3,21	1,32	0,80–2,20
Alle 100 000 asukkaan kaupunki	34,8	37,9	1,59	0,99–2,53	1,34	0,83–2,18	1,09	0,64–1,85
Maaseutu (vertailuryhmä)	13,6	23,9	1,00		1,00		1,00	
SIVILISÄÄTY								
Naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa (vertailuryhmä)	22,2	42,7	1,00		1,00		1,00	
Avoliitossa	29,2	19,5	2,88	1,90–4,37	1,89	1,22–2,95	1,40	0,86–2,28
Naimaton	38,4	27,6	2,69	1,82–3,99	1,20	0,74–1,95	1,18	0,72–1,95
Eronnut, asumuserossa tai leski	10,3	10,3	1,97	1,13–3,43	2,45	1,32–4,55	1,28	0,65–2,52
KOULUTUS								
Kansa- tai peruskoulu	28,3	19,1	2,08	1,37–3,16	3,36	2,06–5,49	4,14	2,43–7,04
Toisen asteen tutkinto	48,9	49,0	1,39	0,96–2,03	1,78	1,19–2,68	2,00	1,30–3,07
Korkeakoulututkinto (vertailuryhmä)	22,8	31,9	1,00		1,00		1,00	
TOIMI								
Työssä käyvät (vertailuryhmä)	47,8	54,2	1,00		1,00		1,00	
Työtön tai lomautettu	14,7	7,3	2,29	1,46–3,59	2,08	1,28–3,37	1,47	0,87–2,48
Eläkkeellä	9,2	18,0	0,57	0,33–0,97	2,15	0,98–4,71	2,63	1,13–6,12
Opiskelija	21,7	15,7	1,59	1,08–2,33	0,79	0,46–1,34	0,85	0,49–1,46
Muu	6,5	4,8	1,58	0,86–2,93	1,18	0,62–2,26	0,95	0,48–1,91
ALKOHOLIN RISKIKÄYTTÖ^d								
Kyllä	51,1	31,3	2,30	1,71–3,11			1,10	0,77–1,58
Ei (vertailuryhmä)	48,9	68,7	1,00				1,00	
HUUMEIDEN KÄYTTÖ TAI KOKEILU								
Kyllä	75,4	16,9	15,19	10,71–21,54			12,00	7,96–18,07
Ei (vertailuryhmä)	24,6	83,1	1,00				1,00	

LV = luottamusväli

^a vakioimaton, ^b vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä, ^c vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä, alkoholin riskikulutuksella ja huumeiden käytöllä

^d (AUDIT-C, naiset ≥ 5 p, miehet ≥ 6 p)

- 5 Karjalainen K, Savonen J, Hakkarainen P. Suomalaisen huumeiden käyttö ja huumeaseenteet – Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 6/2015. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy; 2016.
- 6 Barrett SP, Meisner JR, Stewart SH. What constitutes prescription drug misuse? Problems and pitfalls of current conceptualizations. *Curr Drug Abuse Rev* 2008;1:255–62.
- 7 Karjalainen K, Hakkarainen P. Lääkkeiden väärinkäyttö 2000-luvun Suomessa. Esiintyvyys, käyttäjäryhmät ja käyttötarkoitukset. *Yhteiskuntapolitiikka* 2013;78:498–508.
- 8 Niemelä S, Mikkonen A. Tunnistetaan lääkkeiden väärinkäyttäjät ja päihdekäyttöön tulleet lääkkeet. *Suom Lääkäril* 2014;69:624–7.
- 9 Hernandez SH, Nelson LS. Prescription drug abuse: insight into the epidemic. *Clin Pharmacol Ther* 2010;88:307–17.
- 10 Fride Tvete I, Bjorner T, Skomedal T. Risk factors for excessive benzodiazepine use in a working age population: a nationwide 5-year survey in Norway. *Scand J Prim Health Care* 2015;33:252–9.
- 11 Stewart TD, Reed MB. Lifetime nonmedical use of prescription medications and socioeconomic status among young adults in the United States. *Am J Drug & Alcohol Abuse* 2015;41:458–64.
- 12 Perlmutter AS, Conner SC, Savone M, Kim JH, Segura LE, Martins SS. Is employment status in adults over 25 years old associated with nonmedical prescription opioid and stimulant use? *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 2017;52:291–8.
- 13 Becker WC, Fiellin DA, Desai RA. Non-medical use, abuse and dependence on sedatives and tranquilizers among U.S. adults: Psychiatric and socio-demographic correlates. *Drug Alcohol Depend* 2007;90:280–7.
- 14 Martins SS, Kim JH, Chen LY. Nonmedical prescription drug use among US young adults by educational attainment. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 2015;50:713–24.
- 15 Bali V, Raisch DW, Moffett ML, Khan N. Determinants of nonmedical use, abuse or dependence on prescription drugs, and use of substance abuse treatment. *Research in Social and Administrative Pharmacy* 2013;9:276–87.
- 16 Dollar CB, Hendrix JA. The importance of romantic and work relations on nonmedical prescription drug use among adults. *Sociological Spectrum* 2015;35:465–81.

ikä, asuinpaikka, siviilisäätö ja koulutus olivat yhteydessä lääkkeiden väärinkäyttöön. 55–69-vuotiaiden ikäryhmään verrattaessa väärinkäyttö oli todennäköisempää nuoremmassa ikäryhmissä ja kaikkein yleisintä 25–34-vuotiailla (OR 22,40).

Korkeakoulutettuihin verrattuna väärinkäytön todennäköisyys oli suurempi sekä kansa- tai peruskoulun käyneillä (OR 3,36) että toisen asteen tutkinnon suorittaneilla (OR 1,78). Työttömillä väärinkäyttö oli yleisempää kuin työssä käyvillä (OR 2,08). Sosiodemografisilla tekijöillä, alkoholin riskikäytöllä ja huumeiden käytöllä vakioidussa mallissa (taulukko 1, malli 3) ikä ja koulutus olivat edelleen itsenäisessä yhteydessä lääkkeiden väärinkäyttöön ja väärinkäyttö oli yleisempää eläkeläisillä kuin työssä käyvillä (OR 2,63). Lääkkeiden väärinkäyttäjillä myös huumeiden käyttö oli todennäköisempää kuin muilla (OR 12,00).

Pohdinta

Vuonna 2014 Suomen väestöstä 5 % oli väärinkäyttäneet lääkkeitä joskus elämän aikana, 2 % viimeksi kuluneen vuoden aikana ja 1 % viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Rauhoittavia ja unilääkkeitä väärinkäytettiin hieman yleisemmin kuin vahvoja kipulääkkeitä.

Yleisimpiä käyttötarkoituksia olivat päihtyminen, kokeileminen ja omatoiminen kivun tai muun vaivan hoito, ja väärinkäytetyt lääkkeet oli tyypillisimmin hankittu sosiaalisten verkostojen kautta tai apteekista henkilökohtaisella reseptillä. Miesten ja naisten käyttämässä lääkkeitä, käyttötarkoituksissa tai hankintatavoissa ei ollut juuri eroa. Väärinkäyttö oli todennäköisempää nuoremmassa ikäryhmissä, vähemmän koulutetuilla sekä huumeita käyttäneillä.

Vaikka rauhoittavat lääkkeet ja unilääkkeet olivat yleisimmin väärinkäytettyjä lääkkeitä, vahvojen kipulääkkeiden käytöstä raportoitiin lähes yhtä paljon. Opioidit ovat merkittävä kivun lievitykseen käytettävä lääkeryhmä. Niiden kokonaiskulutus ja -myynti ovat Suomessa viime vuosina hieman vähentyneet, mutta vahvojen opioidien kulutus on kasvanut (27). Kulutusta on tärkeää seurata, jotta pystytään välttämään opioideista mahdollisesti aiheutuvat ongelmat. Niistä on esimerkkinä opioidien aiheuttama kansanterveyskriisi Yhdysvalloissa (28).

Väärinkäytön yleisimmät tarkoitukset ovat samansuuntaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa,

joissa niitä ovat olleet päihtyminen, nukkuminen (7,24,29), muiden päihdeiden vaikutusten muokkaus (7,29), ahdistuksen tai stressin hallitseminen (29) sekä kivun hoito (24,29). Esimerkiksi työterveyshuollon näkökulmasta mielenkiintoinen löydös on, että varsinkin naisilla yleinen lääkkeiden väärinkäytön syy oli arjen kestäminen.

Kuten aiemminkin on raportoitu (22,24,30), lääkkeet oli tavallisimmin hankittu sosiaalisten verkostojen kautta. Lainvastaisia keinoja käytettiin melko harvoin. Puolet lääkkeitä väärinkäytäneistä ilmoitti hankineensa niitä apteekista. Omia lääkkeitä siis käytetään myös ei-lääkinnällisiin tarkoituksiin.

Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on näyttöä lääkkeiden väärinkäytön yhteydestä nuoreen ikään (15,20,21) ja heikkoon sosioekonomiseen asemaan (10–14,21). Esimerkiksi sosioekonomisesti stressaavan tilanteen on arvioitu altistavan lääkkeiden liialliselle käytölle (10). Tuloksemme eläkkeellä olon ja lääkkeiden väärinkäytön yhteydestä saattavat selittyä työkyvyttömyyseläkeläisillä, koska mallissa ikä oli vakioitu.

Lääkäreillä on mahdollisuus vaikuttaa lääkkeiden hankintaan ja väärinkäytön ehkäisemiseen esimerkiksi lääkkeiden määräämiskäytännöillä ja niihin liittyvällä koulutuksella (31–33). Lääkkeitä määrättäessä voidaan lisäksi hyödyntää sähköistä reseptiä ja Reseptikeskusta (34). Toisaalta myös lääkkeen käyttäjä on vastuussa asianmukaisesta käytöstä, joskin terveydenhuollon ja apteekin henkilökunnan tulisi muistuttaa tästä.

Jotta väärinkäyttöä voidaan ehkäistä ja hoitaa, se on tärkeää tunnistaa mahdollisimman varhain (33) – myös kouluterveydenhuollossa. Lääkärin vastaanotolla tulisi lääkkeitä määrättäessä selvittää potilaan sosiodemografiset taustatekijät ja muiden päihdeiden käyttö. Sekä käytön mahdollisuus tulisi ottaa huomioon varsinkin, jos potilas käyttää muita päihdeitä. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu yhteys muiden päihdeiden ja lääkkeiden väärinkäytön välillä (13,18,26,35), ja tässä tutkimuksessa lääkkeiden väärinkäyttö oli todennäköisempää huumeiden käyttäjillä. Terveydenhuollolla on merkittävä rooli riippuvuuden hoidossa ja väärinkäytön katkaisemisessa (31,33).

Tutkimusjoukkoon päätyi todennäköisesti myös kokeilijoita, koska väärinkäyttäneiksi luokiteltiin lääkkeitä joskus elämänsä aikana vää-

SIDONNAISUDET

Salla-Maaria Pätsi, Tomi Lintonen, Karoliina Karjalainen: Ei sidonnaisuuksia.

ENGLISH SUMMARY

www.laakarilehti.fi/
english

Non-medical use of prescription drugs among the Finnish adult population

rinkäyttäneet. Säännöllistä väärinkäyttöä olisi voinut kuvata paremmin käyttö edeltävien 12 kuukauden aikana. Lyhyemmän aikavälin tarkastelu olisi toisaalta olennaisesti hankaloittanut tilastollisia analyysejä.

Laittomiin aineisiin liittyvissä kyselyissä voi aiheutua raportointivirheitä erityisesti ilmiön sosiaalisen stigman takia (36). Päihdetutkimukseen vastataan yksin, ilman henkilökohtaista kontaktia tutkijoihin. Totuudenmukainen vastaaminen voi siten olla helpompaa, vaikka aihe on sensitiivinen.

Tämän tutkimuksen tulokset auttavat tunnistamaan lääkkeiden väärinkäyttöille alttiita väestöryhmiä ja lääkkeiden väärinkäyttötapoja sekä kohdistamaan ehkäiseviä toimenpiteitä tarkemmin. ●

- 17 Ford JA, Reckdenwald A, Marquardt B. Prescription drug misuse and gender. *Subst Use Misuse* 2014;49:842–51.
- 18 Abrahamsson T, Hakansson A. Nonmedical prescription drug use (NMPDU) in the Swedish general population – correlates of analgesic and sedative use. *Subst Use Misuse* 2015;50:148–55.
- 19 Tetrault JM, Desai RA, Becker WC, Fiellin DA, Concato J, Sullivan LE. Gender and non-medical use of prescription opioids: results from a national US survey. *Addiction* 2008;103:258–68.
- 20 Simoni-Wastila L, Ritter G, Strickler G. Gender and other factors associated with the nonmedical use of abusable prescription drugs. *Subst Use Misuse* 2004;39:1–23.
- 21 Kerridge BT, Saha TD, Chou SP ym. Gender and nonmedical prescription opioid use and DSM-5 nonmedical prescription opioid use disorder: Results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions – III. *Drug Alcohol Depend* 2015;156:47–56.
- 22 Novak SP, Hakansson A, Martinez-Raga J, Reimer J, Krotki K, Varughese S. Nonmedical use of prescription drugs in the European Union. *BMC Psychiatry* 2016;16:3.
- 23 Havens JR, Young AM, Havens CE. Nonmedical prescription drug use in a nationally representative sample of adolescents: evidence of greater use among rural adolescents. *Arch Pediatr Adolesc Med* 2011;165:250–5.
- 24 Substance abuse and mental health services administration. 2017 national survey on drug use and health: detailed tables. Rockville, MD: Center for Behavioral Health Statistics and Quality, Substance Abuse and Mental Health Services Administration; 2018.
- 25 Rigg KK, Monnat SM. Urban vs. rural differences in prescription opioid misuse among adults in the United States: informing region specific drug policies and interventions. *Int J Drug Policy* 2015;26:484–91.
- 26 McCabe SE, Cranford JA, Boyd CJ. The relationship between past-year drinking behaviors and nonmedical use of prescription drugs: prevalence of co-occurrence in a national sample. *Drug Alcohol Depend* 2006;84:281–8.
- 27 Fimea, Kansaneläkelaitos. Suomen lääketilasto 2017.
- 28 Kolodny A, Courtwright DT, Hwang CS ym. The prescription opioid and heroin crisis: a public health approach to an epidemic of addiction. *Annu Rev Public Health* 2015;36:559–74.
- 29 Rigg KK, Ibanez GE. Motivations for non-medical prescription drug use: a mixed methods analysis. *J Subst Abuse Treat* 2010;39:236–47.
- 30 Hulme S, Bright D, Nielsen S. The source and diversion of pharmaceutical drugs for non-medical use: A systematic review and meta-analysis. *Drug Alcohol Depend* 2018;186:242–56.
- 31 Levi J, Segal L, Miller AF. Prescription drug abuse: Strategies to stop the epidemic 2013. *Trust for America's Health*; 2013.
- 32 De Jong CA, Goodair C, Crome I ym. Substance misuse education for physicians: Why older people are important. *Yale J Biol Med* 2016;89:97–103.
- 33 Antman KH, Berman HA, Flotte TR, Flier J, Dimitri DM, Bharel M. Developing core competencies for the prevention and management of prescription drug misuse: a medical education collaboration in Massachusetts. *Academic Medicine* 2016;91:1348–51.
- 34 Kauppinen H. Kokemuksia sähköisen reseptin käyttöönoton vaikutuksista Suomessa. Tutkimus lääkäreiden, farmaseuttien ja proviisorien näkökulmasta. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Health Sciences 461, 2018.
- 35 Karjalainen K, Lintonen T, Hakkarainen P. Illicit drug use is increasing among non-medical users of prescription drugs – Results from population-based surveys 2002–2014. *Drug Alcohol Depend* 2017;178:430–4.
- 36 Johnson T, Fendrich M. Modeling sources of self-report bias in a survey of drug use epidemiology. *Ann Epidemiol* 2005;15:381–9.

TÄMÄ TIEDETTIIN

- Lääkkeiden väärinkäytön yleisyydessä Suomessa ei ole juuri tapahtunut muutoksia 2000-luvulla, mutta väärinkäyttö on hieman lisääntynyt 25–34-vuotiailla.
- Kansainvälisissä tutkimuksissa on ristiriitaisia tuloksia sosiodemografisten tekijöiden yhteydestä väärinkäyttöön.

TUTKIMUS OPETTI

- Väärinkäytön tarkoituksena oli yleisimmin päihtyminen, kokeileminen ja kivun tai muun vaivan hoito.
- Lääkkeet hankittiin tyypillisimmin sosiaalisten verkostojen kautta tai apteekista henkilökohtaisella reseptillä.
- Nuoruus ja heikko sosiaalinen asema olivat yhteydessä väärinkäyttöön.

SALLA-MAARIA PÄTSI
B.Sc. (Pharm.)
Tampere University

TOMI LINTONEN
KAROLINA KARJALAINEN

Non-medical use of prescription drugs among the Finnish adult population

BACKGROUND Non-medical use of prescription drugs is a global health concern. Differences in user groups, motivations and sources have been found in the international research literature. This study examines the situation in Finland.

METHODS The data used in this study was the population-based Drug Survey conducted in Finland in 2014. The respondents were Finnish adults aged between 15 and 69 (n = 3485).

RESULTS Use of sedatives and anxiolytics was slightly more common than use of analgesics. The most common reasons for non-medical use were intoxication, experiment or to relieve pain or some other symptom. Prescription drugs were primarily sourced through social networks or from a pharmacy with a personal prescription. There were minor gender differences in prescription drugs used, motivations and sources. Younger age, lower education and use of illicit drugs were associated with the non-medical use of prescription drugs.

CONCLUSIONS These findings help to identify population groups at risk for non-medical use of prescription drugs and the characteristics of non-medical use. This can be utilized in directing preventive measures.

www.tilastokeskus.fi/tup/thl

Tunnus

Salasana

Osallistu Päihdekyselyyn

Lähetimme äskettäin kirjeen, jossa pyysimme sinua osallistumaan kyselyyn. Mikäli olet jo vastannut siihen, kiitos vastauksestasi. Jos et ole vielä ehtinyt vastata, siihen on edelleen hyvä tilaisuus.

Olemme kiinnostuneita tupakkaan, alkoholiin ja huumeisiin liittyvistä kokemuksistasi ja mielipiteistäsi. Hakamme, että kaikenikäiset ja eri puolilla maata asuvat suomalaiset tulevat kuuliksi tutkimuksessa. Vastauksesi on hyvin tärkeä riippumatta siitä, oletko itse käyttänyt alkoholia tai huumeita.

Vastamalla osallistat kolmen Apple iPad -laskutietokoneen arvoon.

Voit valita, vastaatko paperilla vai internetissä

Jos vastaat täyttämällä tämän paperilomakkeen, palauta se 10.10.2014 mennessä oheisessa valmiiksi maksetussa kuressa Tilastokeskukseen.

Jos vastaat internetissä, linkki lomakkeelle sekä henkilökohtaiset tunnukset löytyvät tämän sivun oikeasta yläkulmasta.

Antamasi tiedot ovat luottamuksellisia

Kaikki Tilastokeskuksessa tietoja käsittelevät ovat allekirjoittaneet salassapitosuorituksen. Tilastokeskus kokoaa vastaukset tutkimusaineistoksi ja poistaa siitä kaikki tunnistetiedot, ennen kuin aineisto luovutetaan THL:n tutkijoille.

Tutkijoiden yhteystiedot ovat tämän sivun alareunassa. Lisätietoja tutkimuksesta löydät myös internetistä osoitteesta www.thl.fi/paihdekutkimus.

Kiitos avustasi!

Tilastokeskus

Jari Tarkoma
tilastojohtaja

Terveystieteiden tutkimuskeskus

Juhani Eskola
pääjohtaja

Lisätietoja tutkimuksen sisällöstä antaa THL:ssä erikoistutkija Karoliina Karjalainen, puh. 029 524 7033, sähköposti: karoliina.karjalainen@thl.fi, sekä Nuorisotutkimusverkostossa nuorisotutkija Mikko Salasuo, puh. 040 548 5521, sähköposti: mikko.salasuo@nuorisotutkimus.fi.

ja kyselyyn vastaamisesta Tilastokeskuksessa tulijat Henna Nyberg, puh. 029 551 2480 ja Päivi Holka, puh. 029 551 3557, sähköposti: etunimi.sukunimi@tilastokeskus.fi

LOMAKKEEN TÄYTTÖOHJE:

Vastaa kysymyksiin valitsemalla (ympyröi tai rastita) se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa Sinun tilannettasi tai mielipidettäsi. Valitse jokaisesta kohdasta vain yksi vastausvaihtoehto, ellei toisin pyydetä.

Joissakin kysymyksissä pyydetään lisäksi kirjoittamaan vastaus sille varattuun tilaan. Jos kysymykseen sisältyy osia (a,b,c jne.), vastaa jokaiseen niistä erikseen.

Jos kysymykseen merkibemäsi vaihtoehdon jäljessä pyydetään siirtymään johonkin liettyyn kysymykseen, välissä oleviin kysymyksiin ei tarvitse vastata. Tarkista kuitenkin, että olet siirtynyt oikeaan kysymykseen.

OHJE ALKOHOLIANNOSTEN LASKEMISEKSI

**KESKIOLUT
SIDERI TAI
LONG DRINK
(n. 4,5 %)**

		Annoksia
Pullo	33 cl	1
6 pulloa		6
Tuoppi	50 cl	1.5
4 tuoppia		6
Kori	24 pulloa	24

**VAHVA OLLIT
IV OLLIT TAI
VAHVA SIDERI
(n. 5,5 %)**

		Annoksia
Pullo	33 cl	1.2
5 pulloa		6
Tuoppi	50 cl	1.8
3 tuoppia		5.5
Kori	24 pulloa	29

**PUNA-
VALKO- TAI
KUOHUVIINI
(11-14 %)**

		Annoksia
Lasi	12 cl	1
Iso lasi	24 cl	2
1/2 pulloa	37 cl	3
Pullo	75 cl	6

**VÄKEVÄ VIINI
(15-22 %)**

		Annoksia
Pieni lasi	8 cl	1
1/2 pulloa	25 cl	3
Pieni pullo	50 cl	6
Pullo	75 cl	9

**VÄKEVÄT
JUOMAT
(Yli 22 %)**

		Annoksia
Ravintola- annos	4 cl	1
1/2 pulloa	25 cl	6
Pullo	50 cl	13
Pullo	70 cl	19

Jos käyttämäsi alkoholijuoma ei kuulu mihinkään edellä mainituista, vertaa sen tilimääräistä vahvuutta esitetyihin juomiin ja arvioi annosmäärä sen perusteella.

Taustatietoja

- 1. Mikä on sukupoltesi?**
- Mies 1
Nainen 2
-
- 2. Minä vuonna olet syntynyt? 19 _____**
-
- 3. Mikä on pääasiallinen asuinpaikkasi?**
- Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) 1
Muu yli 100 000 asukkaan kaupunki ... 2
50 000–100 000 asukkaan kaupunki ... 3
Pienempi kaupunki 4
Maaseudun asutuskeskus tai taajama .. 5
Muu maaseutu 8
-
- 4. Mitkä ovat perhesuhteesi? Oletko:**
- naimaton 1
avoliitossa 2
naimisissa tai rekisteröityssä parisuhteessa 3
eronnut tai asumuserossa 4
leski 5
-
- 5. Keitä asuu kanssasi samassa taloudessa?**
- Asun yksin 1
Asun perheeni kanssa 2
Asun muiden henkilöiden kanssa 3
-
- 6. Asuuko kanssasi omia tai puolisoai alkikäisiä lapsia?**
- Kyllä 1
Ei 2
-
- 7. Mikä on peruskoulutuksesi?**
- Osa kansa- tai peruskoulua tai vähemmän 1
Kansakoulu tai kansakoulukoulu 2
Peruskoulu tai keski koulu 3
Ylioppilaskurssi 4
-
- 8. Mikä on ammattikoulutuksesi?**
- Ammattikoulu 1
Ammattilinen opisto 2
Ammattikorkeakoulu tai muu ylempi korkeakoulututkinto 3
Ylempi korkeakoulututkinto 4
Ei mitään näistä 5

Tupakointi

- 9. Poltatko savukkeita, siltaareita tai pippuria?**
- Kyllä, päivittäin 1
Kyllä, lähes päivittäin 2
Kyllä, poltan silkin tällöin 3
Olen polttanut aiemmin, mutta olen lopettanut 4
En ole polttanut koskaan 5 → Siirry kysymykseen 11.
-
- 10. Oletko tupakoinut säännöllisesti ja jos olet, minkä ikäisenä aloitit säännöllisen tupakoinnin?**
- Olin _____ vuoden ikäinen 1
En ole koskaan tupakoinut säännöllisesti 2
-
- 11. Käytätkö nuuskaa?**
- Kyllä, päivittäin tai lähes päivittäin 1
Kyllä, käytän silkin tällöin 2
Olen käyttänyt aiemmin, mutta olen lopettanut ... 3
Olen kokeillut muutaman kerran 4
En ole koskaan kokeillut tai käyttänyt nuuskaa ... 5

12. Käyttökö sähkösavukkeita tai vastaavia vaporisaattoreita (esim. "vape pen")?

- Kyllä, päivittäin tai lähes päivittäin..... 1
 Kyllä, käytän silloin tällöin 2
 Olen käyttänyt aiemmin, mutta olen lopettanut..... 3
 Olen kokeillut muutamana kerran 4
 En ole käyttänyt koskaan 5 → Siirry kysymykseen 14.

13. Ovatko käyttämäsi sähkösavukkeet tai vaporisaattorit (esim. "vape pen") sisältäneet:

	Aina tai usein	Joskus	Ei koskaan	En tiedä
a) nikotiinia?	1	2	3	4
b) jokin muu vaikuttava aine, miltä?	1	2	3	4
c) pelkoisluun makuaineita?	1	2	3	4

Alkoholin käyttö

14. Kuinka usein tavallisesti käyt ravintolassa, baarissa, pubissa tai muussa anniskelu paikassa (muulloin kuin arkipöytäpaikalla)?

- Useita kertoja viikossa..... 1
 Kerran viikossa..... 2
 Kerran pari kuukaudessa..... 3
 Muutamana kerran vuodessa..... 4
 1-2 kertaa vuodessa..... 5
 Harvemmin kuin kerran vuodessa..... 6
 En koskaan..... 7

15. Oletko joskus nauttinut jotain alkoholi juomaa?

Alkoholi juomia ovat mm. lesiäkiat, valkoiset, sädert, long drink -juomat, viinit ja väkivät alkoholi juomat. Älä laske alkoholi juomaksi enintään 2,8 % alkoholia sisältäviä juomia kuten esim. jättisolutta.

- Kyllä, viimeisten 30 päivän aikana 1
 Kyllä, viimeisten 12 kuukauden aikana ... 2
 Kyllä joskus, mutta en viimeisten 12 kuukauden aikana..... 3
 En koskaan..... 4 → Siirry kysymykseen 21.

16. Kuinka usein juot alkoholi juomia?

- Päivittäin tai lähes päivittäin..... 1
 4-5 kertaa viikossa..... 2
 2-3 kertaa viikossa..... 3
 Kerran viikossa..... 4
 2-3 kertaa kuukaudessa..... 5
 Noin kerran kuukaudessa 6
 Muutamana kerran vuodessa..... 7
 1-2 kertaa vuodessa..... 8
 Harvemmin kuin kerran vuodessa..... 9 → Siirry kysymykseen 20.

17. Kuinka monta annosta alkoholia tavallisesti juot näinä päivinä jolloin käytät alkoholia?

Kaksi ohjeet annosten laskemiseksi löydät sivulta 2.

- 1-2 annosta..... 1
 3-4 annosta..... 2
 5-6 annosta..... 3
 7-9 annosta..... 4
 10-13 annosta..... 5
 14 annosta tai enemmän 6

18. Kuinka usein juot kerralla... jos olet nainen: neljä annosta tai enemmän?
jos olet mies: kuusi annosta tai enemmän?

Katso ohjeet annosten laskemiseksi sivulla 2.

- Vähintään 4 kertaa viikossa 1
2-3 kertaa viikossa 2
Noin kerran viikossa 3
1-3 kertaa kuukaudessa 4
3-10 kertaa vuodessa 5
1-2 kertaa vuodessa 6
Harvemmin tai en koskaan 7

19. Kuinka monta annosta joit sinä päivänä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, jolloin joit ensin alkoholia (olutta, siideriä, viiniä, väkiviä tai mitä tahansa alkoholijuomaa)?

Katso ohjeet annosten laskemiseksi sivulla 2.

- Joit _____ annosta 1
En ole juonut alkoholia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana 2

20. Oletko ollut humalassa, ja jos olet, mikä ikäsenä olit ensimmäisen kerran humalassa?

- Olin _____ vuoden ikäinen 1
En ole koskaan ollut humalassa 2

Seuraavat kysymykset koskevat erilaisia huumeisiin ja muihin päihteisiin liittyviä asioita.
Pyydämme Sinua ottamaan niihin kantaa.

21. Ovatko huumeet mielestäsi ongelmia:

	Ei lainkaan ongelma	Vähäinen ongelma	Kohtalainen ongelma	Suuri ongelma
a) maassamme?.....	1	2	3	4
b) asuinalueella?	1	2	3	4

22. Kuinka suuri terveydellinen tai muu riski mielestäsi aiheutuu, jos ihmiset tekevät seuraavia asioita?

	Ei lainkaan riskiä	Vähäinen riski	Kohtalainen riski	Suuri riski
a) Polttavat yhden tai useampia eskeja savukkeita päivässä	1	2	3	4
b) Juovat itsensä humalaan ainakin kerran viikossa ...	1	2	3	4
c) Kolselevat kannabista kerran tai kaksi	1	2	3	4
d) Polttavat kannabista säännöllisesti	1	2	3	4
e) Kolselevat ekstasiaa kerran tai kaksi	1	2	3	4
f) Käyttävät ekstasiaa säännöllisesti	1	2	3	4
g) Kolselevat amfetamiinia kerran tai kaksi	1	2	3	4
h) Käyttävät amfetamiinia säännöllisesti	1	2	3	4
i) Kolselevat heroïinia kerran tai kaksi	1	2	3	4
j) Käyttävät heroïinia säännöllisesti	1	2	3	4
k) Kolselevat anabolisia steroideja kerran tai kaksi.....	1	2	3	4
l) Käyttävät anabolisia steroideja säännöllisesti.....	1	2	3	4

23. Tulisiko seuraavista teoista mielestäsi rangaista vai ei?

	Ei rangaistusta	Tulisi rangaista
a) Kannabiksen polttaminen.....	1	2
b) Alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttö	1	2
c) Lääkkeiden ostaminen katukaupasta	1	2
d) Kannabis-kasvien kasvataminen	1	2
e) Huumeavaa ainetta sisältävien sienien poimiminen	1	2
f) Heroiinin käyttäminen vierustusoireiden lievittämiseen	1	2
g) Kokaiinin lähettäminen postitse	1	2

24. Pitäisikö mielestäsi kannabista voida hankkia laillisesti?

- Kyllä, mihin tahansa tarkoitukseen 1
 Kyllä, mutta vain lääkekäyttöön 2
 Ei mihinkään tarkoitukseen 3 → Siirry kysymykseen 26.

25. Mistä ja millä tavalla kannabista pitäisi voida hankkia?

	Kyllä	Ei
a) Ostamalla mistä tahansa kaupasta tai kioskista	1	2
b) Ostamalla erikoismyymälästä tai Alkosta	1	2
c) Ostamalla apteekista ilman reseptiä.....	1	2
d) Ostamalla apteekista lääkärin määräämällä reseptillä	1	2
e) Ostamalla internetistä	1	2
f) Kasvattamalla itse	1	2
g) Muuten, miten?	1	2

26. Jos huumeiden käyttö ei olisi laitonta, olisitko kiinnostunut kokeilemaan tai käyttämään:

	Kyllä, käyttämään	Kyllä, kokeilemaan	En	En osaa sanoa
a) hasista tai marihuanaa?.....	1	2	3	4
b) ekstaasia?	1	2	3	4
c) heroiinia?.....	1	2	3	4

Huumeiden tarjonta ja käyttö

27. Tunnetko henkilökohtaisesti ihmisiä, jotka käyttävät huumeita?

- Kyllä 1
 En 2

28. Osko Sinulle tarjottu joko ilmaiseksi tai ostettavaksi jokin huumeainetta?

- Kyllä 1
 Ei 2 → Siirry kysymykseen 30.

29. Kuinka monta kertaa vainekai kuluksiden 12 kuukauden aikana Sinulle on tarjottu jotain huumeainetta Suomessa:

	Ei kertaakaan	1-2 kerta	3-5 kerta	6-9 kerta	10 kertaa tai enemmän
a) ilmaiseksi?.....	1	2	3	4	5
b) ostettavaksi?.....	1	2	3	4	5

30. Kuvitellaan, että haluaisit hankkia seuraavia aineita. Kuinka vaikeaa tai helppoa Sinun olisi saada hankittuksi 24 tunnin sisällä:

	Mahdotonta	Melko vaikeaa	Melko helppoa	Hyvin helppoa	En osaa sanoa
a) kannabista?.....	1	2	3	4	5
b) muuta huumeainetta?	1	2	3	4	5
c) dopingaineita?.....	1	2	3	4	5

31. Oletko jossain kokeillut tai käyttänyt jotain huumeainetta (kuten hasista, marihuanaa, amfetamiinia, heroïnia tai muita vastaavia aineita)?

Kyllä 1

En 2 → Siirry sivulle 10 kysymykseen 42.

32. Oletko jossain elämäsi aikana kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita ja jos olet, minkä ikäisenä kokeilit ensimmäisenä kerran ja minkä ikäisenä viimeksi käytit:

Laita rasti ruutuun kaksiossa kolmiossa, jossa vastauksesi on "kyllä" ja kirjainta ikä viivalle.

	Kyllä	Ikä ensimmäisenä kerralla	Ikä viime kerralla
a) hasista ("hasaar", "kuutaa", "lätkää")?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
b) marihuanaa ("kukka", "budaa", "nuohoa", "maria")?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
c) amfetamiinia?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
d) metamfetamiinia?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
e) heroïnia?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
f) buprenorfinia (Subutex, Suboxone, Temgesic) muutoin kuin korvaushoidossa?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
g) metakonia muutoin kuin korvaushoidossa?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
h) muita opioideja huumeena (esim. tramadolii, fentanyyli, kodeiini, oksitodoni, morfiini)?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
i) kokaiinia tai crackia?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
j) rekeviiniä?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
k) LSD:tä?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
l) ekstasiaa?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
m) GHB:tä ("gammas") tai GBL:ää ("lakkaa")?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
n) MDPV:tä, alfa-PVP:tä tai muita synteettisiä katinoneja?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
o) synteettisiä kannabinoideja ("JWH:tä", "jehovaa")?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
p) mefedronia?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
q) huumeavia sieniä?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana
r) muuta ainetta, mitä?	☐	→ ____-vuotisana	→ ____-vuotisana

33. Oletko viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana kokeillut tai käyttänyt jotain huumeainetta?

Kyllä 1
 En 2 → Siirry kysymykseen 37.

34. Mitä aineita olet kokeillut tai käyttänyt viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?

Laista rasti ruutuun kokeissa niissä kohdissa, joissa vastauksesi on "kyllä".

	Kyllä
a) Hasista ("hasaa", "laatu", "lalkaa")?	☐
b) Merihuumetta ("luukaa", "budaa", "nuohaa", "maria")?	☐
c) Amfetamiinia?	☐
d) Metamfetamiinia?	☐
e) Heraiinia?	☐
f) Buprenorfiinia (Subutex, Suboxone, Temgesic) muutoin kuin korvaushoidossa?	☐
g) Metadonia muutoin kuin korvaushoidossa?	☐
h) Muita opioideja huumeena (esim. tramadoli, fentanyyli, kodeiini, oksikodoni, morfiini)?	☐
i) Kokaiinia tai crackia?	☐
j) Releviäniä?	☐
k) LSD:tä?	☐
l) Ekstasiaa?	☐
m) GHB:tä ("gammaa") tai GBL:tä ("lalkaa")?	☐
n) MDPV:tä, alpha-PVP:tä tai muita synteteesisiä kofeiineja?	☐
o) Synteteesisiä kannabinoideja ("JWH:ta", "jehvaa")?	☐
p) Metedronia?	☐
q) Huumeavia sieniä?	☐
r) Muuta ainetta, mitä?	☐

35. Oletko viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana kokeillut tai käyttänyt jotain huumeainetta?

Kyllä 1
 En 2 → Siirry kysymykseen 37.

36. Mitä aineita olet kokeillut tai käyttänyt ja kuinka monena päivänä viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana?

Laista rasti ruutuun kokeissa niissä kohdissa, joissa vastauksesi on "kyllä" ja kirjoita päivien määrä viivalle.

	Kyllä	
a) Hasista ("hasaa", "laatu", "lalkaa")?	☐	→ ____ päivänä
b) Merihuumetta ("luukaa", "budaa", "nuohaa", "maria")?	☐	→ ____ päivänä
c) Amfetamiinia?	☐	→ ____ päivänä
d) Metamfetamiinia?	☐	→ ____ päivänä
e) Heraiinia?	☐	→ ____ päivänä
f) Buprenorfiinia (Subutex, Suboxone, Temgesic) muutoin kuin korvaushoidossa?	☐	→ ____ päivänä
g) Metadonia muutoin kuin korvaushoidossa?	☐	→ ____ päivänä
h) Muita opioideja huumeena (esim. tramadoli, fentanyyli, kodeiini, oksikodoni, morfiini)?	☐	→ ____ päivänä
i) Kokaiinia tai crackia?	☐	→ ____ päivänä
j) Releviäniä?	☐	→ ____ päivänä
k) LSD:tä?	☐	→ ____ päivänä

- l) Ekstasia? → ___ päivänä
- m) GHB:tä ("gammur") tai GBL:ää ("lakkar")? → ___ päivänä
- n) MDPV:tä, alfa-PVP:tä tai muita syntetیسisiä kolinoneja? → ___ päivänä
- o) Syntetیسisiä kannabinoideja ("JWH:tä", "Jehovaa")? → ___ päivänä
- p) Mefedronia? → ___ päivänä
- q) Huumeavia sieniä? → ___ päivänä
- r) Muuta ainetta, mitä? → ___ päivänä

37. Onko Sinulla joskus ollut onnista huumeiden käytöstäsi johtuvia ongelmia seuraavilla elämänskeleillä:

	Kyllä	Ei
a) Ongelmia kotona tai parisuhteessa?	1	2
b) Ongelmia ystävyyssuhteissa tai sosiaalisessa elämässä?	1	2
c) Ongelmia työkämissä tai opiskelussa?	1	2
d) Taloudellisia ongelmia?	1	2
e) Ongelmia poliisin kanssa?	1	2
f) Muita ongelmia, mitä?	1	2

Kannabis

38. Kuinka usein viimeksi kaleneiden 12 kuukauden aikana olet käyttänyt hassista tai marihuanaa?

- Päivittäin 1
- Vähintään kerran viikossa 2
- 1-3 kertaa kuukaudessa 3
- 3-10 kertaa vuodessa 4
- 1-2 kertaa vuodessa 5
- En ole käyttänyt viimeisten 12 kk aikana ... 6 → Siivä lqsyntösen 42

39. Onko kannabiksen käyttöäsi:

- enimmäkseen vähekkäyttöö 1
- enimmäkseen lääkekäyttöö 2
- yhä paljon molempia? 3

40. Mistä olet saanut tai hankkinut käyttämäsi kannabiksen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?

	Aina tai useimmiten	Joskus	En koskaan
a) Olen ostanut sen	1	2	3
b) Joku on tarjonut minulle	1	2	3
c) Olen kasvatanut sen itse	1	2	3
d) Olen tuonut sen ulkomailta	1	2	3
e) Muulla, mistä?	1	2	3

41. Kuinka usein nauit käyttämäsi kannabiksen:

	Aina tai useimmiten	Joskus	En koskaan
a) polttamalla?	1	2	3
b) höyrystämällä sähkösavukkeella tai sähkösavukkeen tapaisella vaporisaattorilla (esim. "vape pen")?	1	2	3
c) höyrystämällä muulla vaporisaattorilla?	1	2	3
d) syömällä tai juomalla?	1	2	3
e) muulla tavalla, millä?	1	2	3

KAKKI JATKAVAT TÄSTÄ

42. Tunnetko henkilökohtaisesti ketään kannabiksen kasvattajaa?

Kyllä 1

En 2

43. Oletko itse kasvattanut kannabiata?

En koskaan 1 → Siirry kysymykseen 46.

Kyllä joskus, mutta en viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana 2

Kyllä, viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana 3

44. Kuinka monta sataa kannabiata olet kasvattanut?

En ole vielä saanut ensimmäistä sataa valmiiksi 1

Yhden sadon 2

2–5 sataa 3

6–10 sataa 4

Yli 10 sataa 5

45. Mikä ikäsiäni kasvatit kannabiata ensimmäisen kerran?

____ -vuotiaana

Lääkkeet

Lääkkeillä tarkoitetaan ainoastaan reseptillä saatavia lääkkeitä, myös osassa uni-lääkkeitä, rauhoittavia lääkkeitä tai vahvoja kipulääkkeitä. Lääkkeiden käyttöä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen viitataan esimerkiksi lääkkeen käyttöön ilman lääkärin määräystä, suurempina annoksina tai eri tarkoituksiin kuin on määrätty.

46. Oletko joskus kokeillut tai käyttänyt lääkkeitä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen?

Kyllä 1

En 2 → Siirry kysymykseen 53.

47. Oletko viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana kokeillut tai käyttänyt lääkkeitä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen?

Kyllä 1

En 2 → Siirry kysymykseen 50.

48. Kuinka usein viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana olet käyttänyt lääkkeitä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen?

Päittäin 1

Vähintään kerran viikossa 2

1–3 kertaa kuukaudessa 3

3–10 kertaa vuodessa 4

1–2 kertaa vuodessa 5

49. Oletko viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana kokeillut tai käyttänyt lääkkeitä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen?

Kyllä 1

En 2

50. Oletko joskus käyttänyt ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen:

Kyllä En

a) rauhoittavia lääkkeitä tai unilääkkeitä (esim. bensodiatsepiineja kuten Diapam, Oxepam, Tenax, Xanax, Temesta, Slinocid, Domicum)? 1 2

b) vahvoja kipua lievittäviä lääkkeitä (esim. Tramadol, Panacod, Oxynorm)? ... 1 2

c) Lyricaa tai muita pregabalinaa? 1 2

d) muita lääkkeitä, mitä? 1 2

51. Oletko käyttänyt edellä mainittuja lääkkeitä:

	Kyllä	En
a) päätyäksesi?.....	1	2
b) vahvistaksesi muiden päihteiden vaikutuksia?.....	1	2
c) lääkittääksesi muiden päihteiden aiheuttamia seurauksia (esim. huono olo, vieroitusoireet, univaikeudet)?.....	1	2
d) hallitaksesi työstä, opiskelusta tms. aiheutuvaa stressiä?.....	1	2
e) kestiäksesi arkea ja parantaaksesi oloasi?.....	1	2
f) parantaaksesi työ- tai opiskelusuorituksesi?.....	1	2
g) helpottaaksesi sosiaalista vuorovaikutusta?.....	1	2
h) hoitaaksesi omaehtoisesti kipua tai muuta vaivaa?.....	1	2
i) hoitaaksesi unettomuutta?.....	1	2
j) tehostaaksesi vaikutusta, koska lääkärin määräämä annos ei tunnu riittävältä?.....	1	2
k) pelkistäjän kokeilaksesi?.....	1	2
l) muuhun tarkoitukseen, mihin?	1	2

52. Millä tavoin olet saanut tai hankkinut ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen käyttämäsi lääkkeet?

	Kyllä	En
a) Apteekista henkilökohtaisella reseptillä.....	1	2
b) Apteekista väärennetyllä reseptillä.....	1	2
c) Puolisolta, ystävältä tai muulta läheiseltä.....	1	2
d) Ostamalla kaukaupasta.....	1	2
e) Tuomalla ulkomailta.....	1	2
f) Tilauksella internetistä.....	1	2
g) Varastamalla apteekista tai muusta paikasta.....	1	2
h) Muulla, mistä?	1	2

Muut aineet

53. Oletko jostain kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita päihtymisratkaisussa:

	Kyllä	En
a) limoja, fimmeriä, suolimia tai muita vastaavia aineita?.....	1	2
b) alkoholia?.....	1	2

Jos vastat sekä a- että b-kohdan EN, siirry kysymykseen 56.

54. Oletko vähintään kolmeiden 30 päivän aikana kokeillut tai käyttänyt päihtymisratkaisussa:

	Kyllä	En
a) limoja, fimmeriä, suolimia tai muita vastaavia aineita?.....	1	2
b) alkoholia?.....	1	2

55. Oletko vähintään kolmeiden 12 kuukauden aikana kokeillut tai käyttänyt päihtymisratkaisussa:

	Kyllä	En
a) limoja, fimmeriä, suolimia tai muita vastaavia aineita?.....	1	2
b) alkoholia?.....	1	2

Samanaikaisella käytöllä tarkoitetaan kahden tai useamman aineen käyttöä yhdessä tai peräkkäin lyhyen ajan sisällä (esimerkiksi yhden päivän aikana). Kysymyksissä 32 ja 50 on listalla tässä osiossa tarkoitettuja huumeita ja reseptilääkkeitä.

56. Oletko käyttänyt vähintään kahta eri ainetta samanaikaisesti (esimerkiksi alkoholia ja lääkkeitä, huumeita ja alkoholia, kahta eri huumeita/lääkettä)?

En koskaan 1 → Siirry kysymykseen 58.

Kyllä joskus, mutta en viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana 2 → Siirry kysymykseen 58.

Kyllä, viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana 3

57. Kuinka usein viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana olet käyttänyt:

	Vähintään kerran viikossa	1-3 kertaa kuukau- dessa	3-10 kertaa vuodessa	1-2 kertaa vuodessa	En kertaakaan
a) lääkkeitä samanaikaisesti alkoholin kanssa?	1	2	3	4	5
b) lääkkeitä samanaikaisesti huumeiden kanssa?	1	2	3	4	5
c) heistä tai marihuanaa samanaikaisesti alkoholin kanssa?	1	2	3	4	5
d) muita huumeita samanaikaisesti alkoholin kanssa?	1	2	3	4	5
e) kahta tai useampaa huumeita samanaikaisesti?	1	2	3	4	5
f) lääkkeitä, alkoholia ja huumeita samanaikaisesti?	1	2	3	4	5

58. Mistä syistä olet käyttänyt kahta tai useampaa ainetta samanaikaisesti?

	Kyllä	En
a) Kokeillakseni eri aineiden yhteisvaikutuksia	1	2
b) Parantaakseni fiilistä tai suoritus.....	1	2
c) Lievittääkseni kipua tai lääkitäkseni itseäni muuten	1	2
d) Saadakseni päni sekaisin	1	2
e) Muusta syystä, mistä?	1	2

Dopingaineiden käyttö

Dopingaineilla tarkoitetaan ihmisessä lisäämiseksi, urheilusuorituksen parantamiseksi ja/tai ulkonäön muuttamiseksi aineita anabolisia steroideja, testosteronia ja näiden johdannaisia, kasvuhormoneja, kasvutekijöitä, beeta2-agonisteja, insuliinihormoneja ja anabiosepteja.

59. Oletko jotain elämäsi aikana kokeillut tai käyttänyt dopingaineita liikuntasuorituksen, voiman tai ulkonäön parantamiseen?

Kyllä 1

En 2 → Siirry kysymykseen 64.

60. Oletko jotain elämäsi aikana kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita (tai lääkärin Sinulle määräämiä) ja jos olet, minkä ikäisenä kokeilit ensimmäisen kerran ja minkä ikäisenä viimeksi käytit?

Laita rasti ruutuun kokeitko näissä aineissa, joissa vastauksesi on "kyllä" ja kirjota ikä viivalle.

	Kyllä	Ikä ensimmäisellä kerralla	Ikä viime kerralla
a) Testosteronia tai testosteronijohdannaisia	☐	→ ____-vuotiaana	→ ____-vuotiaana
b) Anabolisia steroideja	☐	→ ____-vuotiaana	→ ____-vuotiaana
c) Kasvuhormonia tai kasvutekijöitä	☐	→ ____-vuotiaana	→ ____-vuotiaana
d) Klenbuterolia	☐	→ ____-vuotiaana	→ ____-vuotiaana
e) Efedriiniä	☐	→ ____-vuotiaana	→ ____-vuotiaana
f) Muuta dopingainetta, mitä?	☐	→ ____-vuotiaana	→ ____-vuotiaana

61. Oletko viimeksi kokeinut 12 kuukauden aikana kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita (tai lääkärin Sinulle määräämiä)?

	Kyllä	En
a) Testosteronia tai testosteronijohdannaisia	1	2
b) Anabolisia steroideja	1	2
c) Kasvuhormonia tai kasvutekijöitä	1	2
d) Klenbuterolia	1	2
e) Efedriiniä	1	2
f) Muuta dopingainetta, mitä?	1	2

62. Minkä seuraavista tavaa parhaan dopingaineiden käyttötapaasi?

Kertakokous 1

Kuuri- tai kokeilu- (käytössä taukoja) 2

Jatkuvaa (käytössä ei taukoja) 3

63. Mihin tarkoitukseen ensisijaisesti käytät (tai aiemmin käytit) dopingaineita?

Suorituksen parantamiseen 1

Voiman lisäämiseen 2

Ulkonäön parantamiseen 3

Muuhun, mihin?

..... 4

64. Mitä mieltä olet seuraavista asioista?

	Täysin samaa mieltä	Jotseenkin samaa mieltä	Väkeä samaa	Jotseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
a) Huumeita voi käyttää myös sellaisella kohtuullisella tavalla, josta ei aiheudu ongelmia.....	1	2	3	4	5
b) Marihuanan ja hasiksen käyttö tulisi olla sallittua.....	1	2	3	4	5
c) Dopinguineita voi käyttää myös sellaisella kohtuullisella tavalla, josta ei aiheudu ongelmia.....	1	2	3	4	5
d) Dopingin käyttö pitäisi säätää Suomessa lailla rangaistavaksi.....	1	2	3	4	5

65. Pelkäätkö joutuvasi väkivallan kohteeksi muiden ihmisten huumeiden käytön vuoksi?

- Kyllä 1
 En 2
 Väkeä samaa 3

66. Kummasta aiheuttaa mielestäsi yleisemmälle enemmän ongelmia Suomessa, alkoholista vai huumeista?

- Alkoholista selvästi enemmän..... 1
 Alkoholista hieman enemmän 2
 Molemmista yhtä paljon 3
 Huumeista hieman enemmän 4
 Huumeista selvästi enemmän 5

67. Miten tärkeitä seuraavat tahot ovat olleet Sinulle huumeita koskevan tieton saannin kannalta?

	Ei lainkaan tärkeä	Jossain määrin tärkeä	Hyvin tärkeä
a) Sosiaali- ja terveysviranomaiset.....	1	2	3
b) Poliisi- ja oikeuslaitos.....	1	2	3
c) Koulujen huumevalistus.....	1	2	3
d) Järjestöjen huumevalistus.....	1	2	3
e) Lehtien, TV, radio.....	1	2	3
f) Internet.....	1	2	3
g) Ystävät ja tuttavat.....	1	2	3
h) Huumeiden käyttäjät.....	1	2	3
i) Koti.....	1	2	3
j) Muu, mikä?.....	1	2	3

68. Mitä mieltä olet nykyisestä terveydentilastasi?

- Erittäin hyvä..... 1
 Melko hyvä 2
 Keskimääräinen 3
 Melko huono..... 4
 Erittäin huono 5

69. Ouko lääkäri määrännyt Sinulle sairauden hoitoon seuraavia lääkkeitä:

	Kyllä, viimeisten 12 k:n aikana	Kyllä, mutta ei viimeisten 12 k:n aikana	Ei koskaan
a) unilääkkeitä?	1	2	3
b) vahvoja kipua lievittäviä lääkkeitä (opioideja)?	1	2	3
c) rauhoittavia lääkkeitä?	1	2	3
d) masennuslääkkeitä?	1	2	3
e) stimuloivia lääkkeitä (esim. tarkkaavaisuushäiriön hoitoon)?	1	2	3
f) buprenorfinia (esim. Subutex, Suboxone) tai melatonina korvaushoitoon?	1	2	3

70. Ouko Sinulla ollut terveysongelmia, joiden uskot aiheuttaneen:

	Kyllä, viimeisten 12 k:n aikana	Kyllä, mutta ei viimeisten 12 k:n aikana	Ei koskaan	En käytä kysystä ainella
a) alkoholin käytöstäsi?	1	2	3	4
b) huumeiden käytöstäsi?	1	2	3	4
c) rauhoittavien, uni- tai kipulääkkeiden käytöstäsi?	1	2	3	4
d) eri aineiden samanaikaisesta käytöstä?	1	2	3	4
e) dopingaineiden käytöstäsi?	1	2	3	4

71. Oletko ollut heikossa alkoholien, huumeiden tai muiden päihteiden käytin vuoksi?

- En..... 1
 Kyllä, mutta en viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana .. 2
 Kyllä, viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana 3

72. Kuinka monta kertaa viikossa harrastat urheilua tai liikuntaa?

- En harrasta liikuntaa..... 1 → Siinä kysynnässä 75.
 Harvemmin kuin kerran viikossa 2
 1–2 kertaa viikossa..... 3
 3–4 kertaa viikossa..... 4
 5–7 kertaa viikossa..... 5
 8 kertaa viikossa tai useammin 6

73. Oletko liikunta Sinulle merkittävästi:

Vaihtoehdot 2-4 tarkoittavat vähintään puoli tuntia kestävää päivittäistä liikuntaa, jolloin sydämesi nousee sekunti ja hiiloket.

hyötyliikuntaa 1

omaahtoisia kulkailua tai urheilua ... 2

käppäilyä (urheiluläsnessillä) 3

ammattimaisista huippu-urheilua? 4

74. Mikä on ensisijainen liikuntatyyppi?

Taustakysymyksiä

75. Oletko nykyisin:

palkansaaja, kokopäivätyössä 1

palkansaaja, osapäivätyössä 2

muutakousyritystä tai työssä perheen maallalla 3

muu yritys 4

työtön tai lomautettu 5

eläkkeellä 8

opiskelija 7

vanhempainlomalla, hoivavapaalla 8

hoitat kotia 8

muu vaihtoehto, mikä? _____ .. 10

76. Oletko ollut työtön yli kaksi kuukauden aikana?

En ole ollut työtön 1

Olen ollut työtön yhteensä _____ kuukautta 2

Ontko Sinulla mieleesäsi vielä jotakin tärkeää, jonka haluaisit tunda tässä yhteydessä esille?

KITOKSET VASTAAMISESTA!

**Palauta kyselylomake oheisessa valmiiksi maksetussa
palautuskuoressa Tilastokeskukseen.**

Liite 2

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksessa käytettiin THL:n Päihdetutkimus 2014 -väestötutkimuksen aineistoa. Se poimittiin systemaattisella satunnaisotannalla 15–69-vuotiaasta suomalaisväestöstä. Otoskoko oli 7 000 henkilöä, joista 3 485 vastasi kyselyyn (vastausprosentti 50). Aineisto on kuvattu tarkemmin toisaalla (5).

Väärinkäyttö määriteltiin kyselylomakkeessa tarkoittamaan ainoastaan reseptillä saatavia lääkkeitä, muun muassa rauhoittavia lääkkeitä tai unilääkkeitä ja vahvoja kipulääkkeitä (liite 1). Lääkkeiden käytöllä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen viitattiin käyttöön ilman lääkärin määräystä, suurempina annoksina tai eri tarkoituksiin kuin on määrätty. Täten ”lääkkeiden väärinkäyttö” ja ”lääkkeiden ei-lääkinnällinen käyttö” käytetään toistensa synonyymeinä.

Väärinkäytöstä kysyttiin ”Oletko joskus / viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana / viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana kokeillut tai käyttänyt lääkkeitä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen?” Väärinkäyttöä kuvaavaksi muuttujaksi valittiin analyysien mahdollistamiseksi lääkkeiden väärinkäyttö joskus elämän aikana, ja näin vastanneet luokiteltiin lääkkeitä väärinkäyttäneiksi. Vertailuryhmän muodostivat vastaajat, jotka eivät olleet koskaan käyttäneet lääkkeitä väärin.

Väärinkäyttöä kuvattiin lääkkeiden sekä niiden käyttötarkoituksen ja hankintatavan avulla. Sosiodemografista taustaa kuvasivat sukupuoli, ikä, asuinpaikka, siviilisäätö, koulutus ja toimi. Päihteiden käyttöä kuvattiin elinaikaisen huumeiden käytön ja alkoholin riskikäytön avulla (AUDIT-C, riskikäytön raja naisilla vähintään 5 ja miehillä vähintään 6 pistettä).

Tulokset analysoitiin SPSS-ohjelmistolla (IBM, versio 25.0). Tilastollisen merkitsevyyden rajana pidettiin arvoa $p < 0,05$. Analyysien teossa käytettiin analyysipainokerrointa, jonka tarkoituksena oli saada vastaukset vastaamaan koko väestön sukupuoli-, ikä- ja aluejakaumia. Kaikki tuloksissa esitetyt prosentiosuudet ovat painotettuja ja vastaajien määrät painottamattomia.

Lääkkeiden väärinkäytön eroja sukupuolten välillä testattiin Khiin neliö -testillä ja Fisherin testillä. Sosiodemografisten tekijöiden, alkoholin riskikulutuksen ja huumeiden käytön eroja lääkkeitä väärinkäyttäjien ja vertailuryhmän välillä analysoitiin logistisilla regressiomalleilla, joiden tulokset on raportoitu kerroinsuhteen (OR) ja sen 95 %:n luottamusvälin avulla.